

Examen HAVO

2026

tijdvak 1
woensdag 27 mei
9.00 - 11.30 uur

Fries

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 39 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 46 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Let op! Antwoorden op open vragen mogen in het Fries of in het Nederlands gegeven worden. Citeervragen moeten in het Fries beantwoord worden.

Tekst 1 Plan om Fryslân 'it bêste lân fan d' ierde' te meitsjen

- 1p 1 Wat is de funksje fan de ynlieding boppe de tekst?
- A Der wurdt in anekdoate jûn.
 - B Der wurdt in gearfetting formulearre.
 - C Der wurdt in oanlieding jûn.
 - D Der wurdt in skiednis sketst.
- 1p 2 “It tilt ... te meitsjen.” (ynlieding)
Wat wurdt mei dy sin bedoeld?
- A De beskreaune inisjativen tille Fryslân op nei in heger nivo fan wolfeart.
 - B Der binne yn Fryslân in hiel soad inisjativen om de provinsje better te meitsjen.
 - C It is belangryk dat der mear inisjativen komme om Fryslân sûner, moaier en duorsumer te meitsjen.
- 1p 3 “It binne hiel ferskillende tema’s, mar se hingje al mei-inoar gear”.
(r. 17 en 18)
Mei hokker **sinpart** út de ynlieding foarmet dy sin in tsjinstelling?
- 1p 4 Wat is it ferbân tusken de sin “Om dy ... de inisjatyfnimmers.” (r. 20-23) en it tekstpart “Nim no ... oanpakt wurde.”? (r. 23-30)
- A It is in ferlykjend ferbân.
 - B It is in konkludearjend ferbân.
 - C It is in tsjinstellend ferbân.
 - D It is in útlizzend ferbân.
- 1p 5 Hokker tuskenkopke past it bêste boppe de alinea’s 3 en 4?
- A Gearhing dúdlik meitsje
 - B Generaasje Fryslân 2035
 - C Positive Sûnens
 - D Problemen oplosse
- 1p 6 “sjen litte dat it kin.” (r. 34)
Omskriuw yn eigen wurden wat bedoeld wurdt mei ‘it’.
- 1p 7 “out-of-the-boxmaatregels”. (r. 35)
Hokker foarbyld fan in maatregel wurdt yn de tekst jûn?
- 1p 8 Wat is gau it beswier dat neamd wurdt as yn Fryslân sûn iten goedkeaper makke wurdt?

- 2p 9 Hoe komt it neffens Chris Borsten dat safolle minsken net-sûne gewoanten oanhâlde?
- 1p 10 Wat is it ferbân tusken de alinea's 8 en 9?
 A Alinea 9 beskriuwt in oplossing by wat yn alinea 8 sein is.
 B Alinea 9 is in nuansearring by wat yn alinea 8 sein is.
 C Alinea 9 jout in betingst by wat yn alinea 8 sein is.
 D Alinea 9 makket in ferliking by wat yn alinea 8 sein is.
- 1p 11 Wat is it ferbân tusken de sinnen "It hinne-en-wertennisjen ... kânsen genôch." (r. 58-60) en de sinnen "De Boer ... sintsje sette." (r. 60-63)?
 A It is in ferlykjend ferbân.
 B It is in konkludearjend ferbân.
 C It is in tsjinstellend ferbân.
 D It is in útlizzend ferbân.
- 2p 12 Beskriuw de tsjinstelling dy't troch de transysje feroarsake wurde kin.
- "Provinsje en gemeenten moatte de earms no echt om de transysje hinne slaan." (r. 75 en 76)
- 1p 13 Watfoar stylmiddel wurdt dêr brûkt?
 A ferliking
 B metafoar
 C metonymia
 D paradoks
- "De polityk hat beslist wol each foar de plannen fan GF 2035." (r. 81 en 82)
- 1p 14 Hokker ynstânsje yn de polityk bedoelt Souverein dêr **net** mei?
- "om de oergong hannen en fuotten te jaan." (r. 90 en 91)
- 1p 15 Watfoar stylmiddel wurdt dêr brûkt?
 A ferliking
 B metafoar
 C metonymia
 D paradoks
- 1p 16 Lis yn eigen wurden út wat Rotmans bedoelt mei "'slach de earms om de gaos hinne'." (r. 98 en 99)
- "dêr't se ynfloed útoefenje kinne." (r. 45)
- 1p 17 Sitearje út it ferfolch de **twa opienfolgjende** sinnen dêr't út bliken docht dat GF 2035 ynfloed op de polityk útoefenet.

In skriuwer kin by it skriuwen fan teksten gebrûk meitsje fan

1. feiten
2. syn eigen miening
3. mieningen fan oaren

- 1p 18 Wêr hat de skriuwer fan dizze tekst benammen gebrûk fan makke?
- A allinnich fan 1
 - B allinnich fan 2
 - C allinnich fan 3
 - D fan 1 en 2
 - E fan 1 en 3
 - F fan 2 en 3
- 1p 19 Watfoar tekstsoarte is “Plan om Fryslân ‘it bêste lân fan d’ ierde’ te meitsjen”?
- A It is in redenearring.
 - B It is in skôging.
 - C It is in útiensetting.

Tekst 2 De talerêder

- 1p 20 Wat is de wichtichste funksje fan alinea 1?
- A Der wurdt in yntroduksje jûn.
 - B Der wurdt in miening jûn.
 - C Der wurdt in oanlieding jûn.
 - D Der wurdt in probleemstelling jûn.
- 1p 21 Wêrom past it Wangereachsk minder goed yn it rychje fan de lytse Fryske talen?
- A It eilân Wangereach leit yn Dútslân.
 - B It Wangereachsk hat gjin wurdboek.
 - C It Wangereachsk is gjin lyts Frysk dialekt.
 - D It Wangereachsk wurdt net mear praat.
- 1p 22 Wat sjocht Dyami Millarson as syn wichtichste taak by it Wangereachsk?
- 1p 23 Hokker tussenkopke past it bêste boppe alinea 2?
- A Dysleksy
 - B Foarskiednis
 - C Gjin kontakt
 - D Skoalle
- 1p 24 Wêrom sjocht Dyami Millarson syn dysleksy as in útdaging?

- 2p **25** Wat is it grutte ferskil tusken hoe't Dyami Millarson syn belutsenheid him ferdjippet by oan de iene kant it Gryksk en Latyn en oan de oare kant it Frysk?
- 2p **26** Beschriuw wat der feroare is yn hoe't Dyami Millarson earst oanseach tsjin it Frysk en letter.
- 1p **27** Hokker 'magysk' elemint hat it ûndersykjen fan in taal foar Dyami Millarson?
- 1p **28** Wat is it ferbân tusken de sin "“Myn hiel ... oansluting hie.”" (r. 64 en 65) en de sin "“Ik tink ... weromlutsen hawwe.”"? (r. 65-67)
- A It is in ferlykjend ferbân.
 - B It is in konkludearjend ferbân.
 - C It is in redenjaand ferbân.
 - D It is in útlizzend ferbân.
- "“Om sa in brêgehaad nei de bûtenwrâld ta meitsje te kinnen’."
- (r. 71 en 72)
- 1p **29** Hokker byldspraak sit der yn boppesteand sitaat?
- A ferliking
 - B metafoar
 - C metonymia
 - D personifikaasje
- 2p **30** Beschriuw it ferbân dat Dyami Millarson tusken de betsjutting fan syn foarnamme en syn taak sjocht.
- 2p **31** Hokker dingen binne wichtich om ta in lytse taalmienskip talitten te wurden?
- 2p **32** Neam de redenen wêrom't lytse taalmienskippen neffens Dyami Millarson hiel sletten binne.
- 1p **33** Hokker reaksje op de mondialisearring sjocht Dyami Millarson?
- 1p **34** Wêrom sjocht Dyami Millarson de rol fan AI as posityf?
- 1p **35** Wat is it ferbân tusken de sin "“Der binne ... gewaar wurden.”" (r. 106 en 107) en de sin "“Se moatte ... te dwaan.”"? (r. 107 en 108)
- A It is in ferlykjend ferbân.
 - B It is in redenjaand ferbân.
 - C It is in tsjinstellend ferbân.
 - D It is in útlizzend ferbân.

Let op: de laatste vragen van dit examen staan op de volgende pagina.

- 1p 36 Wêr wol Dyami Millarson in bydrage oan leverje mei in Hylpersk wurdboek?
- “Ik bin der wis fan dat it al kin.” (r. 123)
- 1p 37 Lis út wêr’t it wurd ‘it’ op weromslacht.
- 1p 38 Hokker doel hat **Dyami Millarson** benammen foar eagen mei syn ferhaal?
- A ferdivedearje
 - B ynformearje
 - C oantrune
 - D oertsjûgje
- 1p 39 Hokker doel hat de **skriuwer** benammen foar eagen mei dizze tekst?
- A ferdivedearje
 - B ynformearje
 - C oantrune
 - D oertsjûgje

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.